

tərtib edən: c.e.n. İsmayılova Ü.T.

**Azərbaycanın sənaye kompleksi və onun inkişafının
perspektiv istiqamətləri**

İzahat vərəqəsi

«Azərbaycanın sənaye kompleksi və onun inkişafının perspektiv istiqamətləri» fənni BDU-nun Coğrafiya fakültəsində «Fiziki coğrafiya» ixtisası üzrə əyani təhsil alan magistrantlar üçün 60 saat (45 saat – mühazirə, 15 saat – laboratoriya məşğələsi) həcmində tədris olunur.

Fənnin tədrisinin əsas məqsədi Azərbaycan sənaye kompleksinin inkişaf tarixi, ərazi təşkilinin formalaşması və inkişafının perspektiv istiqamətlərini göstərməkdən ibarətdir.

Mövzular üzrə saatların paylanması

№	Mövzular	cəmi	O cümlədən	
			Müh.	Lab.
1	Kursun predmeti, məqsədi və vəzifələri	2	2	
2	Sənayenin yerləşməsinin qanunauyğunluqları və prinsipləri.	2	2	
3	Sənayenin öyrənilməsinin başlıca metodları.	4	2	2
4	Sənaye komplekslərinin mahiyyəti və təşkili formalarının əsasları.	2	2	
5	Sənayenin Azərbaycan təsərrüfat kompleksində yeri və əhəmiyyəti.	2	2	
6	Azərbaycan sənayesinin sahə və ərazi strukturunun formalaşması və inkişaf səviyyəsi.	4	2	2
7	Azərbaycanda sənayenin inkişafının təbii-iqtisadi potensialı.	2	2	
8	Neft-qaz kompleksi.	4	2	2
9	Elektroenergetika	2	2	
10	Kimya və neftkimya	2	2	
11	Qara metallurgiya.	4	2	2
12	Əlvan metallurgiya	2	2	
13	Maşınqayırma və metal emalı.	2	2	
14	Yüngül və yeyinti sənayesi	4	2	2
15	Tikinti və tikinti materialları sənayesi	2	2	
16	Azərbaycanda fəaliyyət göstərən sənaye	2	2	

	xolding şirkətləri			
17	Azərbaycan sənayesinin inkişafında dövlət proqramlarının əhəmiyyəti.	4	2	2
18	Azərbaycanda qeyri-neft kompleksinin inkişaf perspektivləri	2	2	
19	Azərbaycan regionlarında sənayenin inkişaf prioritetləri	2	2	
20	Azərbaycanın regional sənaye mərkəzlərinin formalaşması perspektivləri	2	2	
21	Sənaye profilli Azad İqtisadi Zonaların yaradılması yolları.	4	2	2
22	Sənayenin inkişafının infrastruktur bazası.	4	3	1
	Cəmi	60	45	15

Mövzular və onların məzmunu

1. Kursun predmeti, məqsədi və vəzifələri .

Ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında təbii ehtiyatların istifadəsində sənayenin rolu. Predmet və obyektləri. Sənaye coğrafiyası elminin iqtisadiyyatla, texnika, ekologiya və b. elmlərlə əlaqəsi. Azərbaycan iqtisadiyyatında sənayenin əhəmiyyəti. Sənaye coğrafiyası qarşısında duran vəzifələr.

2. Sənayenin yerləşməsinin qanunauyğunluqları və prinsipləri.

Sənayenin yerləşdirilməsi haqqında müasir ideyalar. Sənayenin inkişafı və yerləşdirilməsinin qanunauyğunluqları. Müəssisələrin xammal, yanacaq, və enerji, infrastruktur obyektlərinə, elmi-tədqiqat institutları mərkəzlərinə yaxınlıq. Əmək ehtiyatlarına və istehlakçılara yaxınlıq. Müəssisələrin ixtisaslaşma, kooperasiya və kombiləşmə formaları.

3. Sənayenin öyrənilməsinin başlıca metodları.

Tarixilk, müqayisəli-coğrafiya, sistemlm yanaşma, balanslaşdırma, istehsal sikilləri, sənayenin yerdəyişməsinin öyrənilməsi üsulları.

4. Sənaye komplekslərinin mahiyyəti və təşkili formalarının əsasları.

Sənayenin sahə və sahələrarası əlaqələrin formaları. Sənaye rayonları və zonaları. Sənayenin xammalın kompleks emalı ilə bağlılı yaranan texnoloji ardıcılıq-enerji-istehsal sikilləri. Sənaye kompleksləri və sənaye məntəqələri,

mərkəzləri və qovşaqları.. Sənayenin beynəlxalq və regional kooperasiya əlaqələri.

5. Sənayenin Azərbaycan təsərrüfat kompleksində yeri və əhəmiyyəti.

Azərbaycan sənayesinin inkişaf amilləri, formalaşma mərhələləri və onların coğrafi xüsusiyyətləri. Keçmişdə və müstəqillik illərində sənayenin yeri və əhəmiyyəti. Azərbaycanın ÜDM, xarici əlaqələrində, investisiya qoyuluşunda sənayenin yeri.əhali və təsərrüfat sahələrinin tələbatının ödənilməsində rolu.

6. Azərbaycan sənayesinin sahə və ərazi strukturunun formalaşması və inkişaf səviyyəsi.

Azərbaycan sənayesinin sahə strukturunun mahiyyəti. Avropa standartlarına uyğun yeni sənaye statistikasının qəbul olunması və onların qruplaşdırılması. Sənayenin sahə strukturunun müəyyən edilməsi meyarı. Sənayenin ərazi strukturunun mahiyyəti və formaları. Azərbaycan sənayesinin müasir sahə və ərazi strukturunun vəziyyəti və problemləri. Yeni sənaye sahəsi: elektrik enerjisi, qaz və suyun istehsalı və bölüşdürülməsi.

7. Azərbaycanda sənayenin inkişafının təbii-iqtisadi potensialı.

Sənaye komplekslərinin inkişafına təbii şəraitinin təsiri. Yanacaq –energetika və mineral-xammal ehtiyatları və onların kompleksli istifadəsi. Daxili sular ehtiyatları və onların sənayedə istifadəsi. Sənayenin inkişafında dəniz ehtiyatlarının rolu. Bioloji ehtiyatlarından sənayenin inkişafında istifadəsinin coğrafi problemləri. Alternativ enerji mənbələrindən istifadə.

8. Neft-qaz kompleksi.

Neft-qaz sənayesinin inkişaf mərhələləri. Müasir inkişafı və yerləşməsi. Yataqların səciyyəsi. Perspektiv neft yataqları. Perspektiv qaz yataqları. Neft və qazın emalı. Yeni texnologiyaların neft və qazın emalında tətbiqi. Xarici şirkətləri neft-qaz sahəsində fəaliyyəti. Neft –qazın beynəlxalq ixracat boru kəmərləri.

9. Elektroenergetika kompleksi

Elektroenergetikanın sənaye sahələrinin inkişafında rolu. Elektrik enerji istehsalı. Su elektrik stansiyalar. İstilik elektrik stansiyaları. Modul tipli elektrik

stansiyaların sənayenin inkişafına təsiri. Cənubi Qafqaz enerji sistemində Azərbaycanın yeri. Yeni atom elektrik stansiyasının tikilməsi ilə bağlı problemlər.

10. Kimya və neftkimya kompleksi

Kimya və neftkimya sənayesinin xammal bazası, sahə və ərazi strukturu. Kimya sənayesinin ərazi strukturu və əsas mərkəzləri. Kimya və neftkimyanın perspektivləri.

11. Qara metallurgiya kompleksi

Qara metallurgiya sənayesinin təsərrüfatda yeri və sahələrarası əhəmiyyəti. Zəngin xammal bazası, müasir inkişafı və coğrafiyası. İnkişaf perspektivləri.

12. Əlvan metallurgiya kompleksi

Əlvan metallurgiya sənayesinin təsərrüfatda yeri və sahələrarası əhəmiyyəti. Zəngin xammal bazası, müasir inkişafı və coğrafiyası. İnkişaf perspektivləri.

13. Maşınqayırma və metal emalı kompleksi

Maşınqayırmanın təsərrüfatda yeri. Keçmiş və hazırkı vəziyyəti, zəifləməsinin səbəbləri. Ölkə üzrə inkişafı və yerləşməsinin müasir vəziyyəti. Sənaye qovşaqlarının yaranmasında rolu. Sahələrarası əhəmiyyəti. Sənaye müəssisələri. Maşınqayırmanın inkişaf perspektivləri. Maşınqayırmanın əsas mərkəzləri.

14. Yüngül və yeyinti sənayesi

Yüngül və yeyinti sənayesinin təsərrüfatda əhalinin təminatında və kənd təsərrüfatında xammallarının istifadəsində yeri və əhəmiyyəti. Yeyinti sənayesinin müasir inkişaf səviyyəsi, ona təsir göstərən amillər. Yüngül sənayesinin inkişaf amilləri, müasir vəziyyəti və yerləşməsi.

15. Tikinti və tikinti materialları sənayesi

Tikinti və tikinti sənayesinin təsərrüfatda yeri və əhəmiyyəti. Tikinti sənayesinin xammal bazası. Əsas tikinti materiallarının ehtiyatları. Sement, kərpic və digər məhsulların istehsalı. Yeni ev tikmə texnologiyasının üstünlükləri.

16. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən sənaye xoldinq şirkətləri.

Xoldinq şirkətlərinin sahə strukturu. Müştərək şirkətlər. İnvestisiya qoyuluşu. Ölkənin regionlarında xarici şirkətlərin fəaliyyəti.

17. Azərbaycan sənayesinin inkişafında dövlət proqramlarının əhəmiyyəti.

Azərbaycan Respublikasında keçirilən iqtisadi islahatlar. Regionlarda emal sənayesinin inkişafı üçün həyata keçirilən tədbirlər. Investisiya fondunun yaradılması. Azərbaycan regionlarının inkişaf proqramı. Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olanların imtiyazları.

18. Azərbaycanda qeyri-neft kompleksinin inkişaf perspektivləri

Qeyri-neft anlayışının yaranma səbəbləri və onun tərkibinə daxil edilən təsərrüfat sahələri. Qeyri-neft sektorunun müasir coğrafiyası.

19. Azərbaycan regionlarında sənayenin inkişaf prioritetləri

Azərbaycan regionlarında olan təbii ehtiyatların növləri, həcmi və regionlar üzrə yerləşməsi. Bu ehtiyatların istifadəsinin regionun inkişafında əhəmiyyəti. Təbii sərvətlərin mərhələ mərhələ istifadəyə verilməsinin istiqamətləri.

20. Azərbaycanın regional sənaye mərkəzlərinin formalaşması perspektivləri

Müasir sənaye mərkəzlərinin səciyyəsi. İnkişaf səviyyəsinə görə onların təsnifləşdirilməsi. Sənayenin strukturu və onların mərkəzinin inkişafına təsiri yolları.

21. Sənaye profilli Azad İqtisadi Zonaların yaradılması yolları.

AİZ-lərin müasir mərhələdə əhəmiyyəti. Dünyada yaradılan AİZ-lərin təcrübəsindən istifadəsi. Azərbaycanda AİZ-lərin yaradılması istiqamətləri.

22. Sənayenin inkişafının infrastruktur bazası.

Sənayenin inkişafında infrastruktur sahələrin yeri və əhəmiyyəti. Nəqliyyatın sənayenin yerləşməsinə təsiri. Sənaye məhsullarının idxal və ixracı. Sənaye məhsullarının idxal-ixracının dinamikası. İdxalın strukturunun həcmi və coğrafiyası. İxracın strukturu, həcmi və coğrafiyası.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan sənayesi 2008. Statistik məcmuə. Bakı. Səda. 2008.
2. Azərbaycan regionları 2008. Bakı. Səda. 2008.
3. Azərbaycan nəqliyyatı 2008. Statistik məcmuə. Səda. 2008.

4. C.R. Abbasov. Azərbaycan respublikasının iqtisadi və sosial coğrafiyası. 2005.
5. Ч.М. Аббасов. Экономика Азербайджана на путях глобализации. Баку. 2006.
6. В.Я. Яфяндийев Урбанизасийа вь Азярбайъанын шыщяр йашайыш мяскянляри. Баку. БДУ.2002.
7. А.М. Гаджизаде. Природные ресурсы и естественные условия развития промышленности Азербайджанской ССР. Баку. Азернешр. 1983.
8. М.Л. Комаров Инфраструктура регионов мира. Санкт Петербург. Михайлово. 2000.
9. Ю,Г. Липец, В.А. Пуляркин, С.Б. Шлихтер. География мирового хозяйства. Москва. Владос. 1999.
10. М.А .Müseyibov. Azərbaycanın fiziki coğrafiyası. Maarif. Bakı. 1998.
11. А.А. Nadirov. Azərbaycan iqtisadiyyatı Bakı. Elm. 2003.
12. Т.Г. Нәсәнов. Соғраfiyanın тәdqiqat metodları. (İqtisadi-coğrafi hissəsi). Bakı. BDU nəşriyyatı. 1990.
13. А.Т. Хрущев. География промышленности СССР. Москва. Мысль. 1990.
14. Regionların sosial-iqtisadi inkişafı (2004-2008-ci illər). ARDSK 2007.
15. www.regiondepartment.az
16. www.customs.gov.az
17. www.azstat.org